

NA PAMĚŤ JOSEFA PEKARĚ

národního historika

Iaca 12

RECTOR MAGNIFICUS UNIVERSITY KARLOVY

NA PAMĚT

JOSEFA PEKAŘE

NÁRODNÍHO HISTORIKA

<i>Proč nesmíme zapomenout</i>	8
<i>Doc. Dr. V. Černý</i>	
<i>Poslední chvíle</i>	12
<i>Dr. J. Klik</i>	
<i>Na vysokém učení Karlově</i>	
<i>Třikrát voláme: Josefe Pekaři!</i>	19
<i>Prof. Dr. A. Salač</i>	
<i>Osobnost a dílo historikovo</i>	21
<i>Prof. Dr. J. Šusta</i>	
<i>Loučení francouzského kolegy</i>	29
<i>Prof. pařížské Sorbonny L. Eisenmann</i>	
<i>Studentský profesor</i>	31
<i>Posluchač filosofie F. Horák</i>	
<i>Na rodinném statku</i>	
<i>Rodný kraj a spolužáci</i>	37
<i>Prof. Dr. J. V. Šimák</i>	
<i>Přátelé</i>	45
<i>Dr. V. Müller</i>	
<i>Na hřbitově</i>	
<i>Srdce — jazyk a vlast</i>	51
<i>Prof. Dr. A. Novák</i>	
<i>Do rodné země</i>	57
<i>J. Žák, starosta města Turnova</i>	
<i>J. Rezler, starosta z Malého Rohozce</i>	
<i>J. Bělík, starosta z Jenišovic</i>	
<i>Poselství do ciziny</i>	62
<i>Prof. L. Eisenmann</i>	

PROČ NESMÍME ZAPOMENOUT

Doc. Dr. Václav Černý

Od Františka Palackého nebylo českého dějepisce, který by se mu mohl rovnati svým výchovným vlivem na širší vrstvy národní. Teprve *Josef Pekař*. Ani věhlasný jeho učitel, Jaroslav Goll, třebaže byl zakladatelem a vůdcem školy historické, k níž sám profesor Pekař také patří, nemůže býti v tomto ohledu srovnáván: Goll vychovával učence, Pekař vychovává i národ, výsledky moderního studia dějepisného přenáší do českého života.

Tak jsme pozdravili 12. dubna 1930 profesora Josefa Pekaře k jeho šedesátce. Tak jsme se s ním loučili při jeho odchodu. Smrt zesílila váhu tohoto pozdravu a zalila nás smutkem, že z českého života odchází velký člověk.

Projevy nad Pekařovou rakví, truchlivé z odchodu vzácného učitele a přítele, také však radostné z velikého a zdařilého díla, byly upřímné. Spíš slova byla slabá, aby plně vyjádřila cit, neboť skutečným přátelům se těžko mluví nad mrtvým druhem. Než i tak tato slova jasně a věrně kreslila obraz, ostře tesala sochu národního dějepisce.

Cítili jsme však, že tato slova *musí zníti trvale*. Rozhlas i noviny jsou jen pro krátké dny smutku, za to malá knížka může je opakovat a sdělovat po celá léta. Ne proto, aby zvěstovala zármutek nad nezadržitelným řádem lidského života, nýbrž *aby obnovovala stále vzpomínku na Pekařovo dílo*.

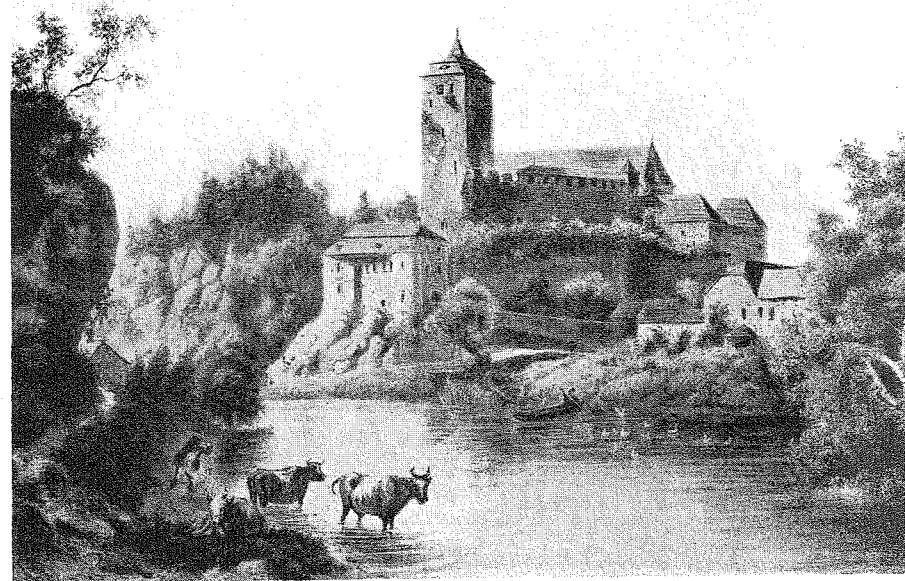
Dílo národního historika se musí v národě vskutku rozšířiti. Jsou v něm arci také studie určené pro úzký kruh odborníků, ale valná většina při veškeré vědeckosti může proniknouti daleko za hranice historické obce. Svatý Václav i Žižka, Bílá hora i Valdštejn a články z české fronty — *celé toto vyznání ušlechtilého vlastence, neúnavného strážce kulturních a národních hodnot, je nejlépe s to, aby živilo tyto vlastnosti v národě i v bu-*

doucnosti. Tím více to platí o jeho knihách z dějin českého venkova, jež vyrostly přímo z rodných kořenů historikových. Je to „Kniha o Kosti“ především, lákající zvláště v prvním svazku takřka románovou formou, ale jsou to i „České katastry“, třebaž již nabitě čísly, jak nelze jinak v hospodářské a finanční historii.

To je zvláště význačný důvod, proč klademe důraz na rozšíření a poznání Pekařova díla *také na venkově*. Neboť by se mohlo skoro zdáti, že přišel ke svým a svoji ho nepoznali, slyšíme-li jeho stesk, že knihu o Kosti četli nejméně ti, pro něž byla psána — kostečtí sedláci. Platilo to nepochybně v době prvního vydání, ještě před válkou. Tenkrát nebyl venkovský člověk připraven na historické práce, třebaže vycházely z jeho vlastní půdy. Od té doby se poměry změnila, a právě ve smutných dnech pohřbu měli jsme příležitost v soboteckém okrese (k němuž patří Kost) vyslechnouti, že „Kniha o Kosti“ je všude v obecních knihovnách i v mnohých soukromých knihovnách ve vesnicích.

Je to součást celkového kulturního povznesení vesnice, pokrok, který by jistě mohl i Josefa Pekaře nejen potěšiti, ale i zmenšiti jeho obavy, že kulturní hodnoty, zajištěné kdysi feudálním velkostatkem, nedovede udržeti porozumění českého sedláka.

Na venkově roste *úcta k tradici*. Poslední generace zemědělské si uvědomují, že teprve demokracie jim dala to, co jim upíral feudalismus po celá staletí: zrušila neoprávněné výsady, které vlastnictví velkého majetku pozemkového učinily podkladem šlechtictví i podmínkou příslušnosti k politickému národu; za to povýšila a zhodnotila zemědělskou práci. Tato tradice uvědomující si, kolik předchozích generací žilo a hospodařilo na rodovém statku či chalupě za feudalismu, nemůže jinak než děkovati tomu státnímu a společenskému zřízení, které

Zámek Kost
podle rytiny
Haunovy
z let 1850-1860

porazilo feudalismus a které jediné může čeliti také všem možným moderním odnožím feudalismu, ať mají jakákoliv jména z prava či z leva. Je to *tradice státo-
tvorné demokracie*.

Tuto tradici může posílit i dílo Pekařovo. Nejen mezi zemědělci, nýbrž *v celém národě*; ve všech jeho složkách, které dovedou pochopiti velikou úzkostlivost, jíž byl Pekař veden při svých projevech o osudech národa; které dovedou pochopiti jeho konservatismus, s nímž hájil tradiční vývoj proti náhlým převratům; jeho zálibu v aristokratičnosti, jež se ani zdaleka nekryla s rodovým šlechtictvím, ale znamenala to, co mají šířiti také tyto projevy o Pekařovi: udržet a budovat ve státě *to nejlepší!*

POSLEDNÍ CHVÍLE

Dr. Josef Klik

Zdánlivě se nic neměnilo poslední měsíce v pracovně profesora Pekaře. Jako před tím přibývalo knih na psacím stole, stejně jako na židlích i na skříních. Jako dříve se hromadily kupy novin, revuí, časopisů, dopisů i výstřižků. Jen kdo si podrobněji věci všiml, viděl bolestnou změnu: pouze několik stránek u některých knih bylo rozřezáno ale v žádné se neobjevovaly charakteristické poznámky, vykřičníky nebo otazníky, které samy tak výmluvně říkaly, co Mistr o té oné věci soudí. Ruka jeho již umdlávala a umdlela letos úplně. „Kde to vše je,” řekl mi v listopadu. „Když si vzpomenu, jak mně šly myšlenky hlavou, jedna za druhou a stále! Ani času jsem neměl, abych tak rychle psal, jak rychlý byl pochod myšlenek. Kde to vše je, kde to je! Ani vzpomenout si nesmím!”

To bylo v době, kdy již po měsíce jsme s úzkostí pozorovali Pekařovu nemoc, ale kdy poměrné jeho zotavení o prázdninách opravňovalo k naději, že snad přece jen nebude tak zle. Na vánoce se vypravil Pekař ještě do svého milovaného kraje turnovského.

Ztrávil krásný Štědrý večer u svého bratra Františka v Daliměřicích a těšil se z jeho synů Josefa a Václava, hlavně z toho, že z nich jeden bude nositelem tradice Pekařových a bude hospodařit na rodovém statku v Daliměřicích, na statku Pekařem tak milovaném! Za šest dní na to zemřel Pekařův bratr v semilské nemocnici po těžké operaci slepého střeva! Nemohlo býti pro Pekaře rány krutější. Napětí několika dní, v nichž daliměřický Pekař stál mezi životem a smrtí a posléze úmrtí bratra, držitele jména a tradice, otrásly tak zdravím věd-

covým, že se toho zaleklo celé jeho okolí. Ale ještě se vzchopil, ještě šel na ten krásný jenišovský hřbitov, aby tam promluvil nad rakví o dvacet let mladšího bratra! Skončil svou řeč v pláči, dokládaje, že tato rána otrásla celou rodinou, ale nejvíce že se dotkla jeho. Měl, bohužel, pravdu. V průvodu své sestry paní Brožové přijel hned nato do Prahy, snad ještě s nadějí, že v jiném prostředí přijde i na jiné myšlenky a zotaví se. Ještě si zašel do „Opery” přečíst noviny, ještě se dal 5. ledna zavést mezi věrné kamarády ke „Kupcům”, ale svěžest se již nevrátila. Znovu a znovu se vracel ve vzpomínkách do Daliměřic, znepokojen obavou, co že bude s maličkými synovci a co jednou s rodovým statkem! Důvěrný přítel rodiny Dr. Hobzek přečítal mu došlé dopisy a podle jeho pokynů na ně odpovídal. Přátelé se snažili jej rozptýlit tím, oním, ale nedařilo se to. Ochabla i četba novin a nepovšimnuty ležely na stole dva svazky německého vydání jeho Valdštejna. Ten Valdštejn! Pýcha a radost jeho mládí! Kolik osobní tragedie Pekařovy je v osudu této knihy.

Jako mladý docent měl Pekař velkou tížádnost, aby si Valdštejna všimla německá historiografie aspoň sebe menším referátem. Čekal marně. Platilo „Bohemica non leguntur”. I později, když již byl obecně uznáván za nejpřednějšího našeho historika, zdálo se, že cítí to jako křivdu, že si ho německá literatura nevšímá. A pak se dočkal velikého vítězství. Přední nakladatelství zahraniční se snažila získati právo překladu jeho Valdštejna. A Valdštejn vyšel v krásném německém vydání. Ale bylo již pozdě. Jen o několik měsíců pozdě. Už nepotěšila hotová kniha svého autora. Jen divně se na ni usmíval a smutně říkal: „Když už mne to nezajímá.” Vykládal jsem mu o postupu prací s německým vydáním jeho „Smyslu českých dějin”. Jen mávl rukou a přerývaně

pravil: „To mělo být dřív! Ta práce si to zasloužila.“

To jsme již věděli, že se blíží konec. Přes to šla katastrofa rychleji, než jsme očekávali. Ustal úplně zájem o noviny, bez jejichž četby si nikdo nedovedl představit denní program Pekařův a pak jej opustila i poslední vášeň, snad vášeň, která tak zhoršovala jeho nemoc — kouření. Když se v jeho popelníčku objevily celé půlky nedokouřených doutníků, byla to pro jeho okolí rána tak bolestná, jako když se u jiného pacienta zjistí ochabnutí činnosti srdeční. Ty nedokouřené doutníky říkaly, že Pekař je přemožen.

Ještě ve čtvrtek 21. ledna seděl ve svém křesle v pracovně, ale pak již ulehl. A když jsem k němu vcházel v pátek, ležel již v ložnici na posteli. Ta postel! Taková zvláštní je ta jeho postel u okna v podélném pokojíčku na smíchovském nábřeží. Celá místnost je velmi jednoduchá — dvoudílná skříň, vysoká knihovna, nějaká židle — a přece se ti zdá, že ta postel je ještě prostší! Tak trochu vojenský kavalec připomíná. A na této prosté posteli leží v bílé plátěné košili jen z části přikryt jednoduchou přikrývkou, pýcha české vědy historické, genius, jakých jen několik žije v národě, a umírá. A tak prosté jest jeho umírání! Jako smrt bohatýra na poli cti. Když jsem viděl ty ruce do půl obnažené a tělo jen zčásti přikryté, zapomněl jsem, že jsme v pražském pokoji a zdálo se mi, že jsme na zahradě v Daliměřicích, kde umírá ne již slavný prorektor university, nýbrž syn rodného kraje, sedlák, jeden z těch, kteří jsou zde doma, třebaže osud je odvedl na čas jinam.

Je v hlubokém bezvědomí — v 11 hodin v pátek do něho upadl — ale nepoznáváš to. Myslíš, že pouze spí hlubokým spánkem. Výraz tváře je úplně klidný, jen dech je trochu silnější. Typická bradavice poněkud zrudla a markantněji vystupuje na tváři. „To je karakte-

Příbuzní
prof. J. Pekaře

ristická známka naší rodiny,” podotýká jeho bratranec Pelda, patrně jen proto, aby vůbec někdo něco řekl.

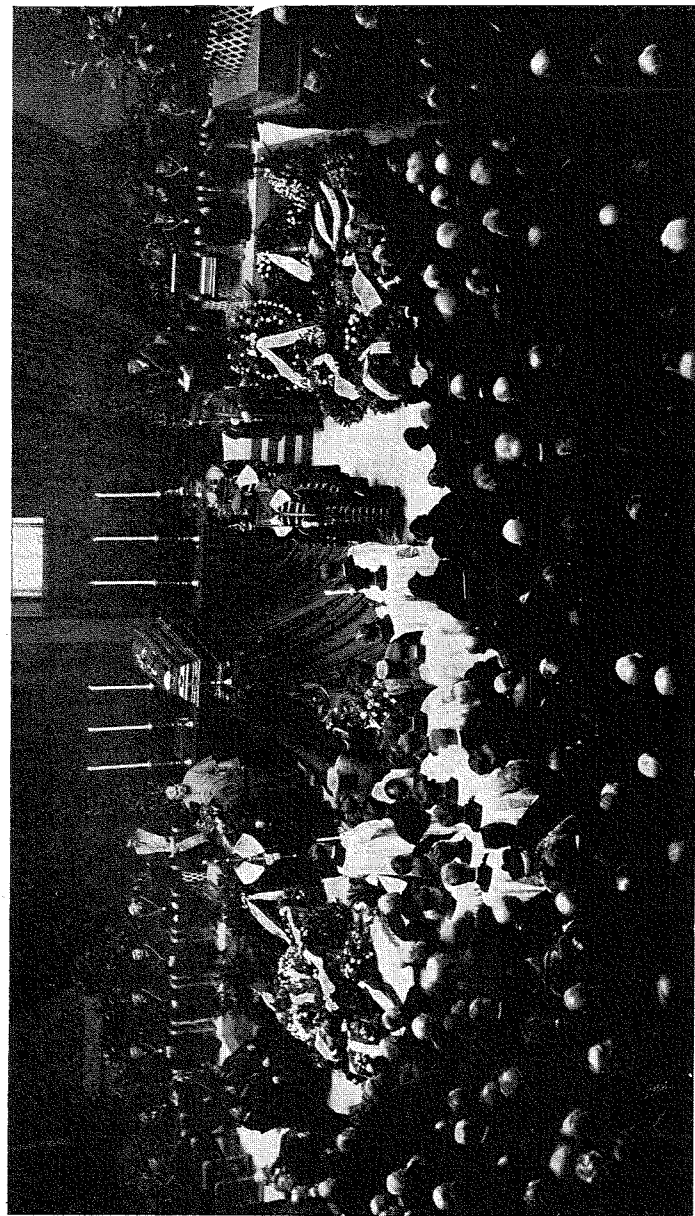
Přicházejí přátelé, které on již nemůže uvítati. Müller, Sommer, Tischer, někteří kamarádi od Kupců. Nikdo nemluví, jen v očích se každému cosi leskne. Odpoledne již přišel dobrý přítel prof. Cibulka a udělil mu poslední pomazání.

Jen jednu tvář zde nevidíš. Tvář kamaráda ze všech nejvěrnějšího, který celé měsíce jeho těžké nemoci byl mu bratrem a přítelem. Je to profesor Šusta. Leží sám doma churav a nemůže býti přítomen za posledních okamžiků toho, s nímž tak úzce spial svůj život. Mnozí se dotazují telefonicky. Ozve se naposled i Turnov. Poslední pozdrav rodného kraje, který už mu nevyřídíme. Pozdrav kraje, do něhož už brzy povevou jeho tělesnou schránku!

U lože se objevuje dr. Peňář s asistentem dr. Mathonem. Oči přítomných na nich lpí, ač všichni vědí, co říknou. Ale přece ještě věří v zázrak. Lékaři již v něj nevěří. „Snad ještě dnes v noci — možná, že až zítra...”

A zas ticho: „Netrpí?“ „Ani v nejmenším. Jako by po obědě spal.“ Ani injekci nedávají — srdce ostatně pracuje dobře. Pak mluví lékaři tišeji a jen něco o plicích lze slyšeti. Dr. Mathon přichází za několik hodin znovu. Hned si všimá, jak zčervenaly tváře, počítá tep, měří teplotu a konstatuje ještě zápal plic. Dá instrukce pro noc a odchází. Ošetřovatelka jen občas osvěží zprahlé rty a setře pot. Víc dělat nemůže.

Nastává noc, všichni odešli. Přecházíme s dr. Hobzkem z ložnice do pracovny a snažíme se potěšit sestru umírajícího, která před rokem pochovala muže, před třemi týdny jednoho bratra a dnes vidí umírat druhého. Hodiny utíkají. Světla pohasla a na nábreží zůstávají ozářena pouze jediná okna. A nikoho, kdo snad šel této noci kolem, nenapadlo, že za těmi ozářenými okny se odehrává poslední akt mnohaměsíční tragedie, že tam bojuje o poslední chvílky svého pozemského žití jeden z nejznamenitějších synů národa, po Palackém největší dějepisec, jakého kdy zrodila naše země. Osud byl mu milostiv aspoň v poslední chvíli; dal mu krásně umírání. Hodiny utíkají v hlubokém tichu, dech nemocného je stále stejný. Sám v polospánku přemýšlím o jediné větě, kterou po několikahodinovém mlčení pronesl Dr. Hobzek: „Je to zvláštní, že při smrti takového genia jsme sami; tak krásně prostě umírá.“ Je již půlnoc, půl jedné. Náhle se dech stává nepravidelný, ozývá se chrapot. Budíme telefonem lékaře, který jen říká, že jeho přítomnost není už nic platná. Obličej se poněkud prodlužuje, tep slábne, dech se stává ještě nepravidelnější. V strašlivém bolu stojíme nad ním a vidíme, jak hlava klesá. Je sobota, jedna hodina dvacet minut, když podle zvyku rodného kraje otvírám okno, aby jím vzlétla k nebesům duše velkého vědce.

Děkan filosofické fakulty prof. Dr. Antonín Salač nad rakví s ostatky prof. Josefa Pekaře, ve dvoraně Karlovy university v Praze

NA VYSOKÉM UČENÍ KARLOVĚ

TŘIKRÁT VOLÁME: JOSEFE PEKAŘI!

Prof. Dr. A. Salač, děkan filosofické fakulty

Universita Karlova sklání se dnes nad rakví profesora filosofické fakulty Dra Josefa Pekaře v bolestném dojetí; odešel v něm největší ze současných českých historiků.

Byl rodem selský synek, postavou zeman, způsobem života student, srdcem cordatus Bohemus, duší kavalír, duchem bohatýr. Byl žákem Gollovým, ale z duchovního rodu Palackého; pevně, chlapsky rozkročen, se potýkal se základními, nejtěžšími problémy českých dějin, v chronologické řadě od prvního úsvitu české historie, legendy Křišťanovy a dob sv. Václava přes války husitské a válku třicetiletou k protireformaci a k živé současnosti.

Vidím ráz monumentální v jeho díle i jeho slohu; není to klasický sloh i ráz Palackého, spíše novorenaissance výtvarné generace Národního divadla, charakterisované jmény Myslbek, Zítek, Hynais, generace, jejímž byl značně mladším současníkem. Touto monumentálností čněl do naší doby jako Hrubá Skála do jeho rodného kraje turnovského.

Prof. Pekař býval srdcem u svých prací, srdcem také u svých žáků; dva z nich, Dr. Klik a Dr. Hobzek, mu dosloužili až do smrti, sta jich ho vděčně a s láskou vzpomíná.

Jeho díla jsou naší slávou a bohatstvím; jsou a budou slávou a bohatstvím našeho národa a našeho státu; *jeho charakter* byl naší pýchou, svůj štít zachoval neposkvrněný až do konce. Jeho živé slovo bylo naší radostí; dovedl promluvíti v odpověď Theodoru Mommsenovi, dovedl promluvíti za války do ticha, blížícího se

tichu hrobovému, promluvil i po válce, když jedni se plazili a druzí klevetili, mnozí pak stačili na obojí zároveň.

Měl živou účast na všech významných problémech a děních *přítomnosti*, zachovává si neodvislost na všechny strany; odmítal kandidatury, každou kandidaturu, bez rozmýšlení a s úsměvem. V době, kdy u nás byla šílená honba po hodnostech, moci, bohatství, jeho nejvyšší hodnosti byly akademické: rektorát university a předsednictví I. tř. České Akademie. Nechtěl se vzdát svého království, svého velikého stolu s kupami knih a papírů, nechtěl opustiti svou duševní dílnu, kde byl svrchovaným vládcem, odpovědným jen svému svědomí; odvedla jej z ní teprve smrt.

Bylo zvykem ve starém věku, *tříkrát volati* jménem zesnulého při posledním loučení. Za mne *volá dvůr rodinného statku v Daliměřicích*, kde si jako hošík hrával, volá, otevíráje svou náruč: Josefe Pekaři! Volá *zvonek kostela v Jenišovicích*, kam jej zanesla matka ke křtu; v pohřební hraně zní teskné volání: Josefe Pekaři! Volá mocným a rozechvělým hlasem *rodná půda*, promíšená prachem a popelem jeho předků: Josefe Pekaři!

Odpovídám za zesnulého: Utiš se, drahá rodná zemi, utiš se a umlkni; tvůj veliký syn se vrací naposled, navždy. Ustel mu měkce ve svém klíně, obejmi sladce jeho mužnou hrud, spočiň lehce na jeho věrném srdci, pokryj jeho klenuté, smělé čelo; nechať se mu v tobě klidně dřímá. Bylas, drahá česká zemi, jeho jedinou, horoucně milovanou, nikdy nezrazenou milenkou, v životě, v činnosti i ve smrti.

Osiřelá fakulta, osiřelá universita loučí se s Vámi, pane profesore, a posílá Vám své poslední: S Bohem.

OSOBNOST A DÍLO HISTORIKOVO

Prof. Dr. Josef Šusta

Za Českou akademii věd a umění, za Kr. společnost nauk, Historický klub i Československou společnost historickou mám se s Tebou rozloučiti, drahý příteli!

Na společných potulkách v Tvém rodném kraji mívala pro nás zvláštní půvab krásná cesta, jež spojuje Tvou Kost se spanilým Humprechtem u Sobotky a vždy jsme se tu zastavili *u semtinské lípy*. Nádherný strom, svědek mnoha staletí, vévodí kraji i obzoru, lemovanému pomezím horstvem, ale Tvé oko uvízlo tu nejčastěji ve spleti obrovitého větvoví, v němž šumí píseň věků. A jako ten osamělý strom velikán jevíval ses nám tu ve svém zadumání i Ty sám. Hluboce zakořeněn v rodné prsti, ale neodolatelnou silou spěje k vysokému modru nebes, mohutně přečnává vše, co se kolem zelenalo, zjev, na který se nezapomíná. Jako právě dítě přírodních sil a tajemné nutnosti vnitřní vyrůstalo i Tvé životní dílo bez veškeré tísně cechovní, tryskalo někdy z Tvé duše s prudkostí až eruptivní. A v jeho tvůrčí plodnosti *ožívala celá naše národní minulost*.

Tuhým úsilím kritickým rozžehl jsi nové světlo v tajemném šeru našich nejstarších legend a na jejich pozadí dal vyrůstti tklivé postavě národního *světce Václava*. V práci psané ještě v letech studentskýchrazil jsi cestu novému chápání tragické ctižádosti *největšího Přemyslovce*, Přemysla II. Otakara. Záhady středověkého ústrojí správního i sociálního stupňovaly Tvou zřímavost až k mučivému úsilí, stejně jako podstata vzosné gotiky, v níž ses snažil naléztí klíč k lepšímu poznání vrcholného zjevu našich dějin, *husitství*. K jeho žhavé

problematice blížil ses po léta sice jen příležitostnými doteky, uchopil ji však posléze silnou rukou a v podivuhodné práci o Žižkovi ukul na kovadlině svého ducha tvrdý obraz této první veliké revoluce křesťanského světa, obraz velmi odlišný od všeho, co o tom bylo dříve řečeno, zajisté i z míry subjektivní, ale živelně působivý, jak břitce zahrocenou thesí základní, tak i živoucí galerií zúčastněných postav.

A také pro druhý tragický vznos našich dějin do světového ovzduší, pro dobu *bělohorskou*, nalezls ostře osvětlující postřehy. Již jako zcela mladý badatel vzal jsi proti laciným a přizemním výtkám stranického příděchu ušlechtilé v ochranu stavovskou společnost, která nesla zodpovědnost za český odboj, aniž jsi kdy přestal viděti v jeho porážce vážné memento pro všechny věky budoucí. V ovzduší hrůz, které pak ubohou Čechii zavalily, poutala Tě k sobě takřka od chlapeckých let tvrdá postava *Albrechta z Valdštejna* a záhada k ní se pojící. Ač se pluk badatelů předchozích se záhadou tou bez konečného úspěchu lopotil a na tisíc prací jejich cestu tarasilo, dal ses v nerovný zápas s těžkým problémem a odnesl nad ním takřka jako mladý silák z pohádky skvělé vítězství, které jsi pak po dlouhých desetiletích takřka posledním úsilím podlomeného života dovršil dokonalým včleněním velikého condottiera do osudného rytmu našich dějin.

S touto monumentální prací, rozvíjející před čtenářem ohromné obzory souvěké diplomacie a strategie evropské, sousedí v díle Tvém však těsně krásná *Kniha o Kosti*, dítě šťastné pohody ducha zaníceného láskou k rodnému koutu, kde se nám předvádí barokní společnost 17. věku v zámku i na vesnici s lehkým půvabem jemného pastelu. Jeho umělecká nadechnutost nezakrývá však nikterak těžkých otázek soudobých. Osudný zápas

Prof. Pekař
studuje
valdštejnské
spisy
v archivu
min. vnitra

německé reformace a románského baroku o duši českého člověka zrcadlí se v této místní historii stejně účinně, jako základní otázky vývoje české vesnice a jejího poměru k vrchnosti, otázky, jimž Jsi věnoval vůbec tolik péle. Nejvíce ovšem v následující knize o *katastrech*, práci, jejíž výsledky Jsi byl nucen dobývat takřka herkulsky ze záplavy studených čísel statistických. Ale ovládl je methodou, o níž lze říci, že v celém světovém dějepisectví nemá rovnocenného soupeře. A z tohoto šerého lesa čísel a složitých výpočtů vyrostlo teprve děsivé poznání hrozného útlaku, který rostoucí centralism vídeňský uvalil na naši vlast a jehož úlevu posléze osvícenský absolutism musil hledati v samém zájmu státním. Zde jsi přinesl zcela nové poznání doby temna na předělu 17. a 18. věku, ale nedal ses tím nikterak svěsti k schematickému odsuzování doby té, pokud šlo i o jiné její stránky.

Naopak, živé pochopení uměleckých hodnot baroku, zašlehujících až do vesnických kostelíků a selských 23

jizeb, pochopení národního úsilí družiny Balbínovy a kladných stránek její religiosity, učinila Tě průkopníkem zcela nového chápání *kořenů našeho obrození*, k jehož poznání Tvé práce, jako krásný životopis Palackého, přinesly rovněž příspěvky velmi hodnotné. Zvláště Tě však přitahovalo *politické obrození* v druhé polovici 19. věku svou státoprávní složkou, a tu jsi dovedl v její plné závažnosti vystihnouti vědecky v době, která složku tu již poněkud přezírala. Tato výzbroj učinila Tě v hrozné tišině domácí, za světové války, význačným mluvčím utajených nadějí národa, s neohrožeností věru památnou a právě o odkazy státoprávní směle se opírající. Tvůj hlas *z české fronty* byl sice převyššen konečným šťastným výsledkem, štědře pojícím dary přirozeného práva k starým nárokům státoprávním, ale hlas Tvůj zůstane všem, kdož jej vnímali, nezapomenutelným svou ryzí mužností a tisíce našly v něm vzpružení ve chvíli nejhorší.

Od svěžího jitra legendárního vzniku českého státu, až ke kouzelné pohádce nové československé nezávislosti vede nás tedy Tvoje dílo, jež vznikalo zdánlivě v nálado-
vém střídání temat, ale vždy s pevným zřetelem *k celku*, který se zrcadlil i v Tvé nejmenší práci monografické jako širá obloha v malé lesní tůňce, který však rovněž účinně předváděly i Tvoje práce syntetické. Tys oděl je sice skromně v účelové roucho prosté učebnice, nebo improvisoval je jako příležitostné *essaye* a přednášky, ale opravdu uložil v nich zcela svérázné nazírání na podstatu a smysl českých dějin, které možno zajisté položití hodnotně vedle celkového názoru Františka Palackého. V nazírání tom převládala zemité síla vřelého vlastenectví a přesvědčení, že jen jako národ, své osobitosti plně vědomý, jsme cennou složkou lidstva; ale přesvědčení to neopomíjel jsi provázeti zároveň upřím-

ným přiznáním toho, co dlužíme ostatní Evropě a čím náš vývoj souvisí zejména s velkým společenstvem západního křesťanstva. Kdož Ti stáli blízko, věděli ovšem dobře, že Tobě samému to vše plně nepostačovalo, že cílem vrcholné touhy Ti bylo, napsati dílo, jež by celek národní historie osobitě vystihlo jako veliká píseň Tvého kovově zvonivého slova, jako obraz zcela prosluněný jasem Tvého tvůrčího ducha. A tento dar jsi nám již přinést nemohl. Osud Tě srazil s výše v plnosti života s tou závistí, kterou se mstí někdy dětem štěstěny a duším příliš ikarovsky do výše vzlétlým. Běřeš dílo, jež v Tobě zrálo, s sebou do hrobu jako pravěký hrdina šperk nejvzácnější, a jest to jedna z osudných ztrát našeho písemnictví. Neboť, kdy se setkáme zase s duchem, jako byl Josef Pekař, který by tak podivuhodně spojoval schopnosti nejvzácnější?

Závodilyt nerozlučně v jeho duši dvě mocnosti: *intuitivní síla prožívání dob minulých*, živená romantickými sklony, i dar pronikavé *kritiky*, který se mocně rozvinul v ovzduší realistického pozitivismu za vedení velkého učitele a otcovského přítele Pekařova, Jaroslava Golla. Neboť i tato realistická podstata Pekařova duševního základu byla zjevnou všem, kdož četli v Athenaeu jednu z jeho prvních prací, bystrý článek o Hrubé Skále a rukopisu Královodorském. Tyto oba proudy se však u Pekaře nikterak nerušily, nýbrž kontrolovaly navzájem a doplňovaly v dokonale souzvučnou metodu, jejíž účinek byl tím pronikavější, že sloužila za nástroj horečné takřka vůli k poznání. Neboť po dlouhé měsíce strhovalo a takřka stravovalo Pekaře vášnivé napětí badatelské, měnic jej ve svíci na obojím konci rozžehnutou, kdy býval hluchý ke všemu, co nebylo problémem, s nímž právě zápasil. A v zápase tom nedal se řídit náhodnými shluky pramenů, nýbržrazil si sám vlastní štoly do jeho

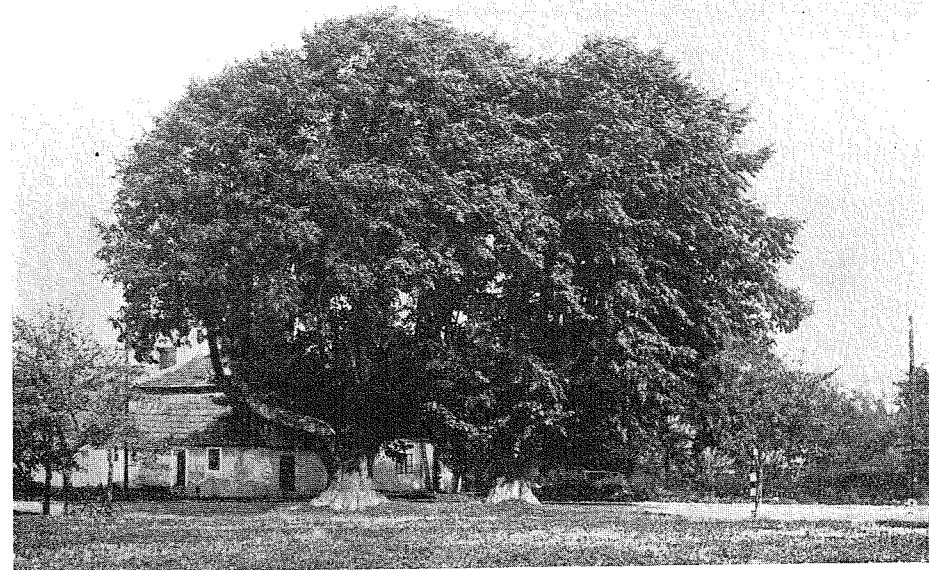
hloubi kamením sebe tvrdším, až dospěl k ukojení své poznávací žízně. Poznání to dovedl pak ovšem hájiti nikoliv s chladnou opatrností klidného odborníka, nýbrž celou bytostí, nelekaje se nejprudších polemik, které vrhal na papír s jakousi nedočkavostí úderu. Byl jsem svědkem toho, jak jednu významnou polemiku psal na výletu v Houštce na rubu jídelních lístků a přímo z nádraží ji nesl pak do tiskárny.

S tím vším byla přirozeně spojena subjektivnost mnohých jeho tvrzení, zároveň však opíral je Pekař nejusilovněji ryze vědeckými důvody s noblesou, jež se vyhýbala všem laciným úspěchům odborné sofistiky a šla vždy k jádru věci; a řídil se vždy ráznou vůlí k pravdě, padni komu padni, jak rád říkával. V tom spočívala *hluboká mravnost* muže, který se plaše uhýbal všem zevním poctám i ziskům, ale stál za svým přesvědčením celou svou osobností, i když šel příkře proti nejzvučnějším heslům doby. A tu byl pak často nepochopován, zejména pro zvláštní směs prvků konservativních i svobodomyšlných. Syn tuhému rodu selského lpěl pevně na dějinné tradici, zosobňující výtěžek myšlení, citění a bytostných pudů dlouhých pokolení; zároveň byl však význačným synem 19. století ve své lásce k osobní svobodě jako nejlepší záruce organického pokroku.

Tato úcta ke svobodě ducha to byla především, která jej někdy činila velmi zdrženlivým k příboji moderní demokracie. Obával se, že z jejího příliš těsného přimknutí se k davovým sklonům vyrostou nebezpečně hráze pro samostatnost a rozlet duchů opravdu tvůrčích, zejména, kde schemata hesel a komando stranického stroje učiní z živého člověka pouhou číslici ve službě nových dogmat.

26

Z této obavy a nikoliv z prostých nálad zpátečnických cítil se zavázán, vyslovovati se i mimo svůj obor

Oblíbené
Pekařovy lípy
u Rohozce

pro cenné hodnoty tradiční, jako varovný strážce svého národa, tím spíše, že také vědeckým dílem svým chtěl sloužiti především životu, stejně jako to dílo přímo z tepla života vzrůstalo. Nebil se nikdy za zájmy osobní, nýbrž za svůj národ, který silně miloval a za který vstupoval v šranky s krásnou rozhodností od chvíle, co jako mladý docent psal proti Mommsenovi svou statečnou obranu češství.

Proto pochopil také český lid svého velikého historika. Nejen že díla jeho, psaná krásnou a teplou češtinou s podivuhodnou plastikou ukázněného slova, se stala opravdu čtenými klenoty naší prozy. Zrak inteligence i širokých vrstev obracel se ke každému Pekařovu veřejnému projevu s napětím a pozorností i tam, kde nebylo souhlasu s jeho věcnou stránkou. Naše doba, stranictvím příliš zvrstvena, cítila takřka pudově, že se tu ozývá hlas, který není jen uměle zveličen megafonem publicistické reklamy, nýbrž že mluví muž, který vlastní hodnotou vyrostl nad ostatní. Krása a čistota jeho

27

duchovního zjevu, silná suggestce vycházející z hloubi jeho oka a silná vůle k pravdě a právu dodávala jeho projevům ozvučnost, u nás jinak tak vzácnou. I naši němečtí krajané Pekaře ctili přes jeho rázný nacionalism; viděli v něm opravdového soudce našich sporů, jemuž pojem vlasti jest dosti široký, aby také pro jejich právo v něm našel místo ve své ryzí humanitě.

Veliké světlo zhaslo a bohužel předčasně v tomto muži monumentálně prostého života, který i po osobní stránce dovedl býti přítelem v nejkrásnějším smyslu slova a jehož myslivé čelo zdobí po zásluze věnec vavřínový.

Tvé dílo, drahý příteli, bude dále žít, rostouc svým vlivem do výše jako ta semtinská lípa, ale stisk Tvé ruky nás již nezahřeje, Tvůj často durdivý a vždy tak teplý hlas nepovzbudí, a těžký žal padá do našich srdcí při loučení s Tvými ostatky tělesnými. Stál jsi vždy v uctivém postoji před hádankou bytí, bez marného úsilí o řešení tajů zasněna, i když jsi měl úctuk společenským hodnotám, které náboženské a mravní potřeby věků předchozích nakupily v křesťanském řádu. Nyní jsi přestoupil práh věčnosti a zvlhlý zrak náš bloudí za Tebou s pocitem zvláště těžké ztráty. Jde za Tebou naše láska a slib, že ideály, za něž jsi bojoval, zejména Tvá věrnost k rodnému kraji a k poznané pravdě, neuhasnou v našem národě. Buď sbohem, drahý příteli, ave anima pia!

LOUČENÍ FRANCOUZSKÉHO KOLEGY

Prof. pařížské Sorbonny Louis Eisenmann

Pařížská universita, vaše sestra, a Denisův ústav, který ji zastupuje ve vaší zemi, připojuje se upřímně a oddaně k vašemu smutku.

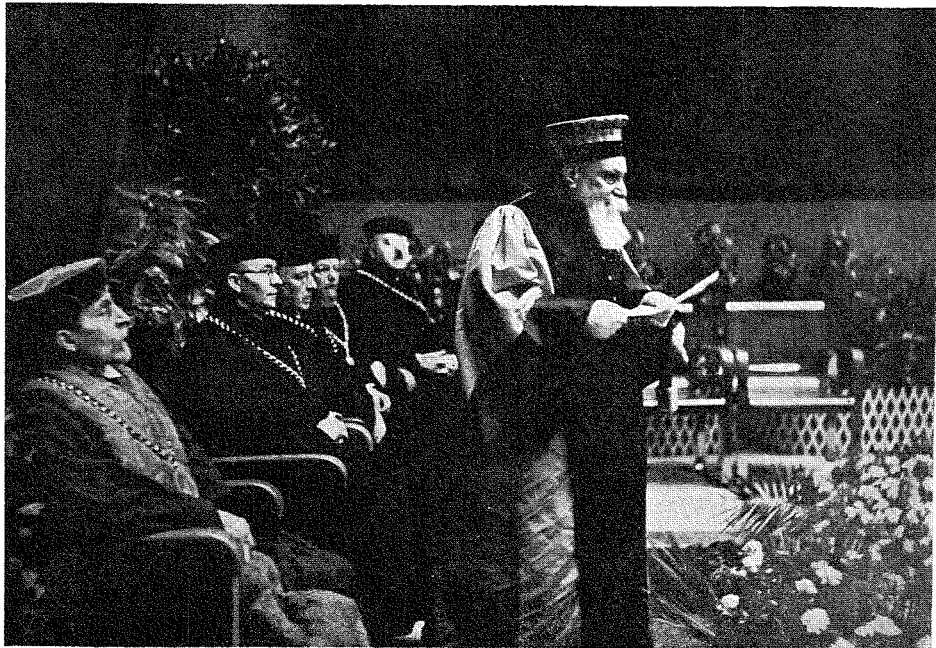
Historik, kterého jste právě ztratili, byl ozdobou vašeho vysokého učení a značně přispěl k upevnění vážnosti a důležitosti československé vědy. Byl to po výtce *historik národní*, ale zároveň anebo snad právě proto byl i *historikem světovým*, neboť tím, že osvětloval svou ostrou kritikou, svou prozíravostí a silou své tvořivé obrazotvornosti důležitá období vašich dějin, precisoval zároveň váš vztah k pochodu událostí, ideí a pokroku ostatního světa.

U nás byl znám Pekař hlavně tou částí svého životního díla, která se nejvíce dotýká našich dějin, totiž svým Valdštejnem. Byl to Denis, který ve svých „Čechách po Bílé Hoře“ první nás seznámil se závěry jeho studia, jež zpřístupněny tak našim historikům, byly pro ně objevem. Ještě nedávno byly probírány v našich vědeckých časopisech výsledky nových prací Pekařových, a vzbuzovaly rovněž obdiv hloubkou a originalitou ducha badatele.

Těm pak, kteří jsme měli štěstí znáti jej osobně, připadal svou tělesnou mohutností, svou tvrdou hlavou, svou zárnou povahou a zároveň břitkým vtípem, jako představitel nejlepšího typu vašeho lidu.

Jestliže jste prokázali pařížské universitě čest, za kterou je vám upřímně vděčna, že jsem byl pověřen promluvit za ni při této smutné národní slavnosti, nemohu se zdržeti, abych po osmnáctiletých osobních stycích s vaším vynikajícím kolegou nepřidal k hlu-

boké lítosti také svou lítost osobní a nezdůraznil obdiv, který jsem vždy měl pro *velikého ducha i velké srdce*, kterým byl Josef Pekař.

Profesor Louis Eisenmann se loučí s Pekařem jménem university v Paříži, Denisova ústavu v Praze

STUDENTSKÝ PROFESOR

Posluchač filosofie František Horák

Loučím se na tomto místě, na půdě universitní, s Josefem Pekařem, který po čtyřicet let působil jako učitel a vychovatel akademické mládeže. Studentům věnoval profesor Pekař značnou pozornost a jeho posluchači starší i mladší o něm dovedou vyprávět velmi mnoho. Vyprávějí o tom, jak na začátku každého roku se profesor Pekař staral o to, aby poznal nové posluchače, jak je povzbuzoval a dával jim první praktické pokyny. Jak on, akademický profesor, *mladým lidem vědu přibližoval* a zlidšťoval a je zbavoval nesmělosti i neumělé strojenosti. Jak často říkával, že nemůže rozumět minulosti ten, kdo se nesnaží o kritické poznání přítomnosti, této dílny minulosti, z různých pramenů a ze všech stran.

Na podzim minulého roku, když přijel poněkud zotaven opět do Prahy, díval se profesor Pekař na svou čtyřicetiletou učitelskou činnost již z určitého odstupů; pravil, že kdyby mohl začít znova, že by své žáky vedl lépe. Bylo těžko tomu věřit. Což by mohl někdo dáti svým žákům víc, než jim dával profesor Pekař? Mohl by jim někdo dát dokonalejší *příklad mravního poměru k vědě*, mohl by jim někdo ukázat více lásky k práci a nadšení pro pravdu a spravedlnost? Byla to *čistá, ryze česká osobnost Pekařova*, která svým neobyčejným charakterem zasahovala hluboko do světa jiných, přitahovala a přetavovala mladé lidi a obracela je na pravou víru.

I studentského života se profesor Pekař velmi rád a živě účastnil. Pokud mohl, chodil vždy na naše exkurse, schůze a přednášky, i sám nám ochotně přednášel a debaty sledoval vždy s plnou pozorností a s nejmenšími osobními nároky. Včlenil se mezi nás, někdy pochválil

a jindy, když se mu naše práce nezdála dosti dobrá a intenzivní, otevřeně, ale přátelsky nám vytkl chyby a poradil. Ani v poslední době, kdy pro churavost se již neúčastnil veřejného života, nezapomínal profesor Pekař na své studenty.

Pane profesore, ještě před několika týdny jste přišel mezi nás na naši studentskou debatu o některých metodických problémech historických. Usedl jste jako vždy do našich lavic, přihlásil jste se o slovo, odpovídal na dotazy jako náš starší přítel, který nás dobře zná a chce nám pomoci na naší nesnadné cestě. Zamyslel jste se tak vážně nad svým dílem a na konec jste projevil přání promluvit si s námi ještě vícekrát. Pane profesore, už mezi nás nepřijdete. Vaše tělo naposled spočívá na půdě staroslavné almae matris, jíž jste zasvětil celý svůj život a zanedlouho ji opustí navždy. *Pane profesore, budete nám scházet; ale Váš vzor a Vaše dílo s námi zůstane.*

Československá akademie zemědělské,
penn. vědecká a p. inženýr. vědecká

Přijímám, že jsem byl velkou poctou,
jdy mi došlo volbou čestným členem
Československé akademie zemědělské, přičemž
i přišel - přikvosen, že v odborném prostředí
Všechny významy významů se s tak výmluvným
učiněním mým stávil při a stávil o dějinnost
mou vědeckou (jindy vinovat jsem se s lehkou,
sestavenou také mým vědeckým působením a jak,
mud. vědeckou, dodávám nikoli bez zdaru)
i přišel, že i to korponce tak významná a čis-
natá mým působením a nepřijímá mých usilujících,
jdy mne zveřejnila mým omezeným počtem věd
členem čestným.

Moje politování, přinejmenším, je proto usilované
a upřímné i i přání, jdy s mým připojení.

ji, aby akademie zemědělská stála a stála
se vyvíjela a pokračovala v odborním vědeckém
oblastním programu. Je zvláště publikace vědecké
dělní; tudíž, pokud možno, pilou toho, aby d
průběžnějším jdy byl sám pokračovat - přinejmen
středem s pracovním a vědeckým akademie.

Přijímám povinně významné přání a
jistě mým slubem vědy.

Průběžně 22. břez. 1921

Prof. Dr. Pekař

NA RODINNÉM STATKU

RODNÝ KRAJ A SPOLUŽÁCI

Prof. Dr. Josef V. Šimák

Jménem české university, České akademie, Král. č. společnosti nauk a ostatních představitelk naší vědy, i za rodný náš kraj, od Ještěda až za Humprecht a město Sobotku, od hor dolů po Jizeře až za Hradiště Mnichovo a Mladou Boleslav, ujímám se slova, abych promluvil naposled u prosté schránky, jež kryje tělesné ostatky bytosti nám předrahé.

Není dávno, co odnášeli odtud z tohoto domu hospodáře na vždy k věčnému odpočinku s pláčem a bolestí. Tenkrát přijel i bratr Josef o 20 let starší, aby doprovodil hospodáře k poslednímu odpočinku, netuše, že tyto jeho kroky jdou rodnou půdou naposled. A dnes odnese odtud jeho sama ne sic z rodné chalupy, ale z druhého domova, rodiště matčina, s nemenší bolestí, ale již i celého kraje i celého národa. Vynesou jej na cestu, kterou tolikrát pospíchal do turnovské školy, ze které se tak radostně a nadšeně díval dolů jizerským krajem. Prastaré lípy před Rohozcem zakývají mu na tu cestu, jak si přál, dnes bohužel nikoli vonnými květy, jen smutnými holými větvemi. Jenišovské svaté pole bude mu ložem posledním, na kopečku, panujícím všemu okolí, s jímavým svým rozhledem po celé té krajině, kterou zesnulý miloval žhoucí láskou mileneckou, již napsal horoucí své vyznání „Na tom světě žádá jiná“.

Turnovský kraj, rodiště, Mladá Boleslav, studie gymnasijsní, Praha, to jsou jména dělící se o život jeho i práci.

Tam v Praze jsme se rozloučili s někdejším *rektorem* magnifikem vysokého učení pražského, jehož byl ozdobou skoro po 40 let, s předsedou I. třídy Č. Akademie,

ř. členem Král. Č. Spol. nauk, předsedou a obroditelem Historického klubu, redaktorem Českého Časopisu Historického, učencem velkého jména. Tam bylo vzpomenuo jeho *vědecké práce* víc než půl čtvrtá sta spisů větších i menších, objímajících skoro celý běh českých dějin, buď po stránce vnější, buď vnitřní, od úsvitu, počínaje sv. Václavem a legendami X. stol., vývojem doby knížecí ke slavné době Přemysla II., k Husovi, Žižkovi, velkolepé bouři husitské; k obratu dějin r. 1526, k Bílé hoře a dalším osudům temných století, zvláště životu českého sedláka, k prvnímu máji českého obrození, k politickému i vědeckému vývoji XIX. věku se slavnými jeho postavami, počínaje Palackým až do našich učitelů, ke krutým úzkostem za války světové, až ke slavnému bílému ránu, jemuž slavnostní svou přednáškou 28. října 1919, v síni Karolina, pronesl úchvatné Tedeum jásající svobody.

Tam v Praze jsme se rozloučili s *učitelem* na slovo vzatým, ctěným a milovaným, třeba přísným, ale přísným podle povinnosti. Úkolem těch, které universita učí, jest vychování příštích generací, a tedy nelze nevčasnou shovívavostí pouštět k tomuto odpovědnému úkolu lidí neschopných, nepřipravených, nesvědomitých. Ale učitel byl přísný nejdříve k sobě. Jeho přesvědčením bylo, že základní podmínkou vědecké práce jest láska, láska k pravdě, láska, která se neleká obětí, námahy ani strážně; jde jen za tím cílem, aby došla správného poznání, za nímž by mohla státi celou duší svou. Avšak právě proto musí býti tvrdě ukázněna a nesmí odpouštět ani sobě nic.

Pekař se s učením svým *nezavíral* za universitní katedru. Jemu bylo evangeliem, že věda má mít *zřetel k životu*, obzvláště dnešnímu. Zejména historická věda má úkol dvojitý, býti *zvěstovatelkou* minulosti, ale také *učitelkou* života. Ale nad obojím stojí ještě vyšší idea

Prof. Dr.
Jos. Šimák,
nad Pekařovou
rakví
v Daliměřicích

mravní spravedlivosti, od níž se nesmí historik dáti odvrátit, ani nenávisť, ani láskou.

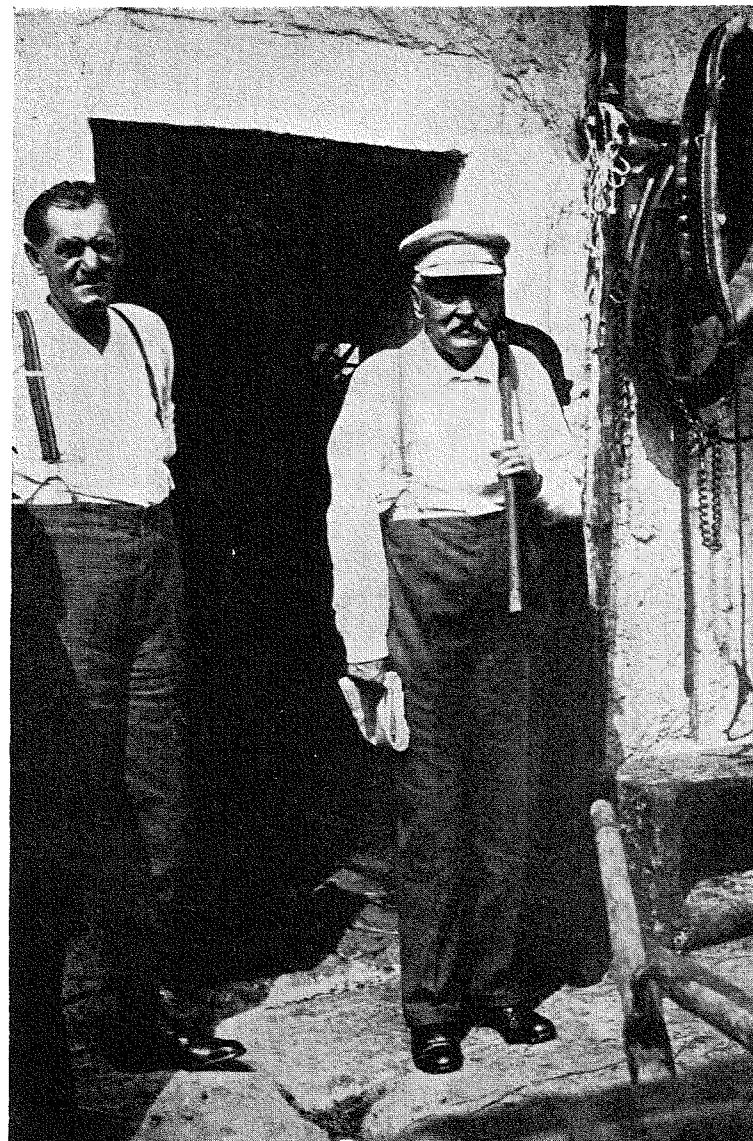
Pekař si obral *nejobtížnější* z otázek historických: vybádati nejenom, co se stalo, nýbrž i vyšetřiti, jak děj souvisí s celým ostatním proudem života. K tomu bohužel často prameny nedostačují, i třeba mít k tomu *vyššího* daru, jasnozření, umějíciho postihnout právě neviditelnou souvislost rozptýlených bodů a sestrojiti z nich plný, dokonalý obrazec. V tomto směru se nejvíc osvědčovalo vzácné učencovo nadání, a proto většina Pekařových spisů přináší skvělé objevy, neb aspoň nové osvětlení věci, o němž před tím nebylo tušení.

Ne vždycky byly přijaty jeho poznatky souhlasem. A odtud přetřesy, polemiky, *zápasy*. Povinnost, státi za poznanou pravdou celou duší vedla ovšem Pekaře v literární boje, jež provázejí jeho činnost od počátku, charakterisují jeho postoj přímostí a neohroženou odvahou, ale i ušlechtilou zbraní, nikdy neposkvřněnou nízkostí. Ať hájil české a slovanské cti proti Mommsenovi, ať předků

bělohorských proti rakouskému denunciantu, ať českých dějin proti výmyslům Bretholzovým — ale byly i těžké spory proti výkladům vlastních učitelů, Kalouskovi i Masarykovi i proti dosavadním přátelům, konečně po převratu, když vystoupil i proti některým naukám, jež ostatní veřejnost česká pokládala za nutné nebo správné a odvážil se i o husitství míti mínění jiné, nežli dosud bylo článkem víry. Neztratil však nikdy ani tím úcty, i když jeho mínění bylo odmítáno.

Nedá se tuším vůbec o tom pochybovati, že všechny tyto stránky Pekařovy osobnosti přinesl jeho rodový původ, jeho selský rod a náš kraj. Po 5 pokolení od r. 1696 hospodaří Pekařové na selském gruntě malorohozeckém, po tolikéž věkův mateřští předkové ve Ktové, ale dělí se o ně i Kotel, Příšovice, Vazovice, Odolánovice, Frydštejn, Smrčí, Chlomek, Lhota Semínova, celá naše končina. A náš kraj už má ve své minulosti, že často stál proti proudu a jen pod tvrdým donucením se vzdával starých tradic; u předků Pekařových možná doložiti tuto pevnou povahu aspoň u strýce, deklaranta Jana Matouše Černého.

Z naší krve vyrostla i ta jeho *zanícenost* v díle, jež nevidí v práci otrockou robotu, nýbrž *útěchu a požehnaní*, sobě, ale i všem příštím pokolením. Odtud prostá, nenáročná, avšak samozřejmá vroucí *přichylnost k rodné půdě*, z jejichž kořenů vyrůstá potom celý život, a jež je tudíž duši přímo posvátná. A s půdy přecházejí tyto city i na lid, jenž ji vzdělává potem a krví svou; je to dědičný *odkaz* našeho podhoří, jež nikdy přes všechny zlé časy nekleslo zásluhou svých písmáků a kronikářů v netečné sklíčení a z něhož, ještě před Jungmannem, vzešly první úsvity národního probuzení Václavem Fort. Durychem a Janem Fr. Tomsou, ovšem pak i hojnou družinou okolo Ant. Marka. Ale jest třeba

Prof. Pekař
se svým bratrem
v Daliměřicích

žárlivě stříci jeho volnosti, úzkostlivě šetřiti všeho, co ho drží a sílí, varovati se nebezpečných pokusů, třeba doporučených modními proudy, nejsou-li osvědčeny. *Právě historie* nám ukazuje, že kolikrát jsme příliš ideálně sloužili cizím myšlenkám a za ně pak těžce platili, ani jejich hlasatelé, když se jim zdálo, je odhodili a nás za to ještě cynicky vykořistili. I chce Pekař proto, aby nejdříve *zajištění národa* bylo nejsvětějším zákonem všech a tomuto cíli aby sebezapřením a dobrovolnou kázní se podřizovaly zatím všechny rouhavé prospěchy církví, směrů, stran i osob, spíše se soustřeďovaly nežli rozlézaly, aby celek národa byl opravdu jednotou železnou. Odtud ta prý upřílišená konservativnost Pekařova, která přece není ničím jiným, nežli zkušenost historikova, jak dlouho leží kostky na stole, než výhra je trvalá, než srdečná starost, abychom v těžkých dobách učinili chyb co nejméně.

Smíme říci, že náš kraj zrodil Pekaře i jako dějepisce. Byl k tomu dojísta někde zárodek rodinný, ale sám Pekař vyznává, jak romantická minulost Turnovska mu od mládí učarovala. Vždyť rozhlédl-li se ze svého domova dokola, viděl Sychrov, Frydštejn, Rohozec, Zbiroh, pod nimiž se kryje M. Skála, viděl Rotštejn, Trosky, Hr. Skálu, Valdštejn, za nimiž v lesích se tají Kost, i kolik věží chrámových a každý ten svědek minulosti je symbolem bohatých dějů, od XIII. věku, kdy páni z Lemberka a z Valdštejna počínají kolonizaci, přes dobu Karlovu, kdy Kozákovi otvírá poklad svých drahoukům, husitské století se Žižkou v Turnově 1424 a porážkou křižáků tudíž r. 1468, slavné vzejití Jednoty Bratrské a její persekuce, černá léta 1547 a 1621, kdy vlastně všichni přední vůdcové a oběti českého povstání, Thurn, Smiřický, Budovec, Šlik, Štefek jsou přímo z kraje našeho, a s druhé strany opět miláček zrádných

Na nádvoří
rodinného
statku
v Daliměřicích

hvězd, Albrecht z Valdštejna, utrpení války 30leté, marný zápas s vrchností r. 1713—21, osudy selských hnutí, vojny pruské 1744 až r. 1866, co všecko zanechalo těžké stopy našemu domovu. Jak neměla vzplanouti ve vnímavé duši jiskra v plápol, všecko to poznati a pověděti. A byly to zvony domova, jejichž ohlasem vznikla ještě gymnasiální prvotina Pekařova, Paměti o hradu Valdštejnu, a Valdštejn, kníže Frydlantský jest opět hrdinou jeho prvního velkého vědeckého díla.

Co jsme se jako hoši ještě nabloudili a nablouznili o těch šedých svědcích dávné české slávy. Sic potom širší zájem odvedl Pekaře na jiné dráhy všenárodní. Ale obě po letech spojil ve své *Knize o Kosti*, v níž nejen vystavěl pomník panské historii, ale též prostému, nic však méně jímavému životu staré selské chalupy.

Opět nebyla a zase byla naše domovina sudičkou, jež dala svému kmotřenci do vínku nevšední dar *slovesného umění*. Zaměnití péro za lyru básnickou, byl by snad Pekař velikým poetou. Ale i tak bohatý vroucí cit,

i když psal přísnou pravdu vědeckou, vnukal mu i formu v osnově, spořádání, ve výrazu, v pravdě uměleckého kouzla. Uchvacuje, dojíká a zas laškovně pobaví, nijak na újmu vědecké veřejnosti. A co napsal v naší místní knížce „Český ráj“, jest snad nejpěknější a nejhoroucnější hymnus o kráse naší domoviny.

Kdysi jako hoch, studentík boleslavský, běhával kolikrát týdně celou hodinu na výšinu u Kosmonos, aby odtud mohl shlédnouti Ještěd a Kozákov, oba strážce rodného svého kraje. Ale i jako muž i na prahu kmetství, ač prošel svět, jen na srdci mateřské půdy nalézal oddych a útěchu, kam vždy se vracel, kdykoli mohl, a její dech byl mu snad jediným, ale vždy oživujícím vzpružením k další neúměrné práci. A dnes sem přišel naposled...

A stačí se jen zmíniti o kouzlu jeho osobnosti, kterou přivábil k sobě *kruh přátel* vždy rostoucí, milující ho, ba zbožňující, přes všechny zvláštnůstky čistě lidské, bez nichž by však Pekař nebýval Pekařem, o jeho srdci, při vši vědecké vážnosti spíše měkkém a citlivém, jež činilo z něho přítele nejen slovem, nýbrž i skutkem a otvíralo štědře i ruku jeho tam, kde bylo potřebí, a opět nejdříve kulturním potřebám našeho kraje. V paměti jeho zůstane vždy osobností jednou z největších.

Příteli přemilý, Josefe Pekaři! V témže roce v témže kraji jsme se narodili, do těchže škol spolu chodili a v téže práci radostně šli jsme pospolu, v práci na téže liše, Ty přede mnou, já za Tebou. Netušil jsem, že i tuto mne předejdeš a porušíš tak naši harmonii víc než padesáti let, a že mně bude určeno, abych pronesl Ti poslední pozdrav české vědy a našeho Českého ráje na cestu do ráje nad hvězdami. *Buď s Bohem — a na shledanou.*

PŘÁTELE

Dr. Václav Müller

Připadá na mne bolestný úkol, rozloučiti se s drahým zesnulým za jeho druhy a osobní přátele, spjaté s ním dlouholetými srdečnými styky každodenního života. Nehodlám tu opakovati to, co nám v Praze i zde bylo tak krásně pověděno o dr. Pekařovi jako vynikajícím vědci a uchvacujícím spisovateli, proslulém daleko za hranicemi státu, ani o tom, jak horoucně plálo jeho srdce pro národ, radujíc se z jeho úspěchů a třesouc se o něj v hodinách nebezpečí. Ti, kdo nám o tom mluvili, vykouzlili nám po těchto stránkách jeho skvělý portret před oči tak dokonale, že nebude smazán s myslí posluchačů, pokud budou živi, stejně jako se nikdy nezmenší vzácná cena jeho literární a vědecké práce.

V nás, jeho družích a přátelích, kteří jsme mohli nejlépe sledovati, jak roste jeho dílo a jeho jméno, budilo to přirozeně pocit hluboké úcty k tomuto Bohem tak bohatě nadanému a požehnanému člověku. K této úctě pojil se však u nás dále i cit oddanosti a lásky k drahému zesnulému jako milovanému druhu, jako jednomu z našeho kruhu a spolu jeho hlavě. Vždyť on projevoval nám všem tolik přátelství, důvěry a příchylnosti, že nebylo lze jinak než spláceti mu to stejnou mincí, zejména když jsme viděli, jak k nám srdečně lne a jak jsou mu chvilky mezi námi ztrávené oddechem a posilou v jeho úžasné, ale vysilující životní práci. Vracel se mezi nás stále a stále, dělil takorča své hodiny mezi stůl pracovní a společenský, a my jsme se snažili tu trošku času, již si popřál na zotavení a jež znamenala vlastně opět signál k nové práci, zpříjemniti mu co nejvíce.

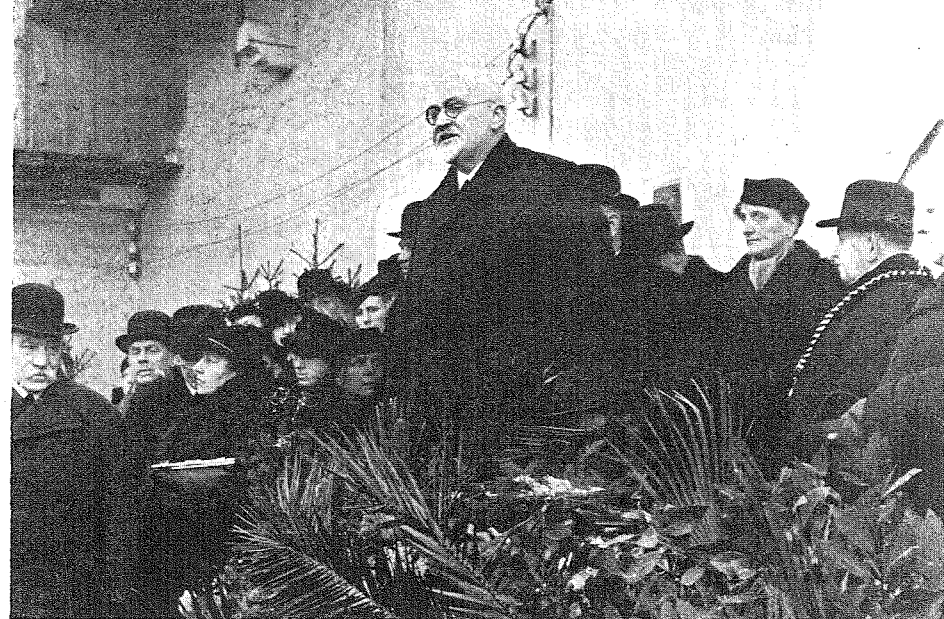
Jestliže nás pojila vzájemná příchylnost a oddanost

osobní, tím více nás vázala v kruh *naše společná láska k rodnému kraji*, drahým zesnulým ustavičně nám vlévaná a oživovaná. Byl přímo vášnivým ctitelem a přítelem tohoto krásného koutu země, nadšeným milovníkem přírody, lesů, dalekých výhledů a krásných skalních scenerií. Uchýliti se na Turnovsko bylo mu po dnech úporné činnosti největší potěchou, a zapadnutí někde na Hruboskalsku do lesů, pokládal za nejvydatnější osvěžení svého ducha i těla, chtěl-li načerpati sil k další práci, ať o samotě v dumání a pozorování přírody, nebo ve společnosti starých druhů a sedmihorských přátel při hovoru vážném i rozmarném. Tomu zůstal věren i tehdy, kdy nebylo u něho již té pružnosti a životní energie, kdy se stáří počínalo hlásiti a kdy se ukazovaly první stíny v jeho zdraví. I tehdy tam tíhnul, jako by doufal a věřil, že tam nejspíše možno naléztí lék proti těmto přízrakům. Tu však počal se již klásti na tyto chvíle odpočinku a zdravé kdysi veselosti závoj melancholie; občas v hovoru umkl, zadíval se snivě v neurčito a zdál se přemýšleti o tom, jak bude dále. Pocítil jsem to pokaždé, a bodlo mne vždy u srdce, když jsme spolu stanuli na idylickém hruboskalském hřbitůvku, ponořeném do stínů lesa a přímo vybízejícím k vážným myšlenkám. Dr. Pekař se tam obyčejně zahleděl na velký kříž uprostřed hrobů, kde jsou vyryty prosté, neodolatelně jímající a jako studánka čisté verše:

V náruči Boží,
odkud jsme vyšli,
večer se všichni
sejdeme zas.
Kdo by se děsil,
kdo by se trás?

Z oteckých paží,
z otcova domu
byli jsme na mžik
posláni v svět.
Kdo by se obával
vrátit se zpět?

Odborný
přednosta Dr.
Václav Müller
se loučí
s přítelem

Po trapné pouti
navždy zas domů;
nikdy už, nikdy
v tu chladnou dál.
V náruči Boží

kdo by se bál?
Neděs Tě hrobu pustota,
jíž nevěra se bojí,
hrob je jen změnou života,
druhou kolébkou Tvojí.

Tehdy se mně zdálo, že Dr. Pekař, když jeho zrak přelétl tato slova a zahleděl se kamsi nad lesy, zírá do svého budoucího osudu, do věčnosti, do nadzemí, on, jenž nikdy v Boha, třeba po svém, nepřestal věřiti.

Bohužel byla to pravda, byla to vskutku předtucha smrti! Ta přišla, krutá a neodvratná, a všechnen boj proti ní, všechna naše láska a péče, byly marny. Dnes se tedy vrací Dr. Pekař do této své druhé kolébky, ale *věren jsa české hroudě, věren jsa selské tradici svého rodu* lehá si do ní, nikoli v nádherném velkoměstském mauzoleu, nýbrž na vesnický hřbitov u kostela, v němž byl pokřtěn a tak

uveden do světa, mezi své příbuzné, známé a sousedy. Zůstal i v tom tak prostý a jadrný, jak byl po celý život, on, jenž mohl býti zasypán tituly, zlatem, slávou a světskými hodnotami, kdyby byl po nich toužil a o ně stál. Nebyl by to však býval Dr. Pekař, aby ho něco takového bylo o vlások odchýlilo od jeho přímé, nesmlouvavé a skoro tvrdošíjně sledované životní cesty.

Dnes tedy není již mezi námi, ztratili jsme ho všichni, kdo jsme ho ctili a milovali, odkázal nám osiřelým jen svou čistou a jasnou vzpomínku, zanechal nás tu v slzách bolesti a ve tmě zoufalství. Ale v této temnotě svítí nám aspoň hvězdička naděje, proniká naše zlomená srdce aspoň tenký paprsek víry, že neodešel od nás navždy, že nás neopustil, nýbrž že šel jen o chvíli napřed, aby tam nahoře na nás počkal. Jestliže tedy nám zatím nezbývá, než přát mu klidný posmrtný spánek a slibovati mu, že bude v našich srdcích stále živ, zní náš poslední pozdrav zesnulému nejen „S Bohem“, ale také „Na shledanou“.

NA HRBITOVĚ

SRDCE — JAZYK A VLAST

Prof. Dr. Arne Novák

Doprovodili jsme velkého učence, vzácného rodáka, drahého přítele cestou, která náležela k jeho nejmilejším. Od statku jeho rodu, kde od dětinství vyrůstal, se ubírá tato cesta mimo jeho rodný domek ke kostelu, v němž byl křtěn, a na hřbitov, na němž, v srdci svého milovaného kraje a zároveň vysoko nad ním, si přál po boku svých rodičů odpočívat. Takto v zemi krásné, v zemi milované splývá jeho kolébka s jeho hrobem, a ve zkratce leží před našimi zraky, zažehnutými obdivem, láskou a vděčností, celý život Josefa Pekaře.

Řečníci přede mnou, ať v Praze, ať v Daliměřicích, osvětlili se všech stran tento bohatý a požehnaný život, pokud byl dílem *ducha*, ducha zároveň zkumného i tvůrčího, badatelského i oživujícího, ducha důmyslného dějezpytce i mistra monumentálního podání výpravného. Není zde nad otvírajícím se hrobem místo, abychom opakovali neb doplňovali, co znamenala pro nás pro všechny tato jedinečná hlava se vším svým myšlenkovým bohatstvím, stále ukázněným velkou mravní silou, stavěnou do služeb hodnot nadosobních.

Avšak pouhým poznáním se nevyčerpává život muže v pravdě velikého. Musí přistoupiti ještě druhá, stejně významná moc, jež pramení ze *srdce*. Musí přistoupiti *láska*, která podle slov básníkůvých „u vír žene slunce a vše hvězdy“. My všichni, skromní sluhové Ducha svatého, víme, že bez děl lásky, jimiž se snažíme zdáli přiblížiti Lásce svrchované, díla poznání zůstávají neúplnými, pohřešující posvěcení nejvyššího. Klada ruku na to místo rakve drahého svého přítele,

kde se skrývá jeho srdce již nebijící, poklonil bych se rád všem *těm formám a obměnám lásky*, jež se zrcadlí v jeho životě. Výraz její nebyl právě u Josefa Pekaře okázalý a hlučný; naopak jeho láska, mužná a cudná, ráda se skrývala, volíc často pouhou náповěď, pouhou zámlku, pouhý úsměv neb i žert k svému vyjádření.

Josef Pekař, v životě dobrovolně osamělý a namnoze na tuto osamělost hrdý, *miloval svou rodinu* a právě na tomto smutném místě musil, necelý měsíc před smrtí, tento jeho důvěrný vztah projíti poslední těžkou zkouškou. Od rodiny ho vedl cit lásky k *selskému stavu*, k němuž se trvale a uvědoměle hlásil a z něhož čerpal plno energie a oné mužné statné vitality, která náležela k jeho rysům nejcharakterističtějším. Skrze selský stav si uvědomoval *zemí*, již rolník vzdělává a neztenčenu zachovává pro své dědice; nemusím již mluvit o tom, kterak Josef Pekař lnul celou bytostí k svému Turnovsku, onomu koutku *Českého ráje*, do něhož pro jeho lásku byl takřka vtělen pojem *vlasti*, pojem, jehož byl mezi námi strážcem nejvěrnějším. Půda, o níž lid pracuje, za jejíž nedílnost vždy byl hotov přinášeti i oběti krve, byla však jenom východiskem jeho vlastenecké lásky: ta měla pro Josefa Pekaře obsah duchovní a mravní. On to byl, kdož nám ukázal, kterak *češství*, *opřené o zemí*, spojené jazykovou jednotou a stále více posilované historickými tradicemi, od dob svatováclavských usiluje se vtělití ve stát, *v stát český*, v stát svatováclavský, ale kterak zároveň touží stupňovanou energií po tom, aby si vytvořilo a uchránilo bohatou náplň duchovní, od sousedů i nepřátel odlišnou, ve své substancí a svých projevech svéráznou a přece stále zachováující souvislost s pokročilou vzdělaností evropského západu. Způsoby a obměny tohoto usilování o svébytnost, dějinné napětí spojené se zápasem o zachování a obranu

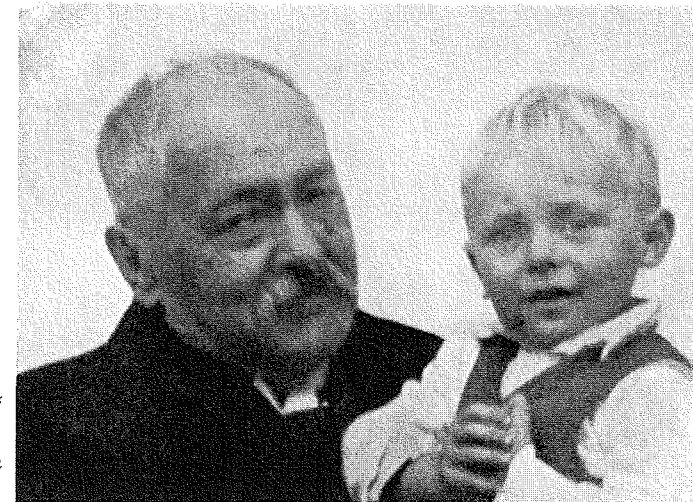
Prof. Dr.
Arne Novák
na hřbitově
v Jenišovicích

česství, mravní sílu národního a státního celku, osvědčující se v dobách nejtěžších zkoušek, nám zobrazují od úsvitu našich dějin až do politického obrození velká Pekařova díla. Při jejich vytváření ho doprovázela jiná forma mužné jeho lásky: *láska k monumentalitě*, k velikosti, k nadosobním typům, ať hrdinským nebo světeckým, ať válečnickým nebo myslitelským, ať státnickým nebo uměleckým: v tomto pochopení, v tomto kultu se tajil u Josefa Pekaře rys opravdu klasický. *Miloval národní velikost* i v projevech z oněch oblastí, které byly jeho vlastnímu naturelu cizí neb vzdáleny -- až tam sahala objektivizační schopnost tohoto velkého historika. Avšak ze všech projevů národního ducha českého jeden mu byl drahý nad ostatní a k němu lnul vždy láskou bohatě plodnou a stále tvůrčí: náš drahý jazyk mateřský. Dovoďte mně jako mluvčímu českých spisovatelů, abych se ještě nad rakví zvláště poklonil lásce tohoto velkého mistra *k češtině*. Nemaloval a nekreslil v něm jenom, ale i tesal a stavěl a dovedl z ná-

stroje, jenž mu byl více než nástrojem, vylouditi, ne akordy, nýbrž symfonické věty, dotud neznámé — monumentální; tento stylista čeká teprve svého ocenění, aby ukázalo, co nového vnesl do naší jazykové kultury mužný virtuos slohu epického i řečnického, široké věty i duchaplného epíteta.

Láska Josefa Pekaře objímala celé oblasti mravní, kde skoro úplně zmlká živel osobní. Od jinošských let nade vše *miloval práci*, která byla vlastním obsahem jeho života a nad níž neznal nic důstojnějšího aniž více žádoucího. Od díla postupoval k dílu, od úlohy k úloze, od vědeckého problému k problému, a co žil mimo toto duchovní povolání, byly leda epizody určené hlavně k tomu, aby nabyly nových sil pro úkoly další a aby uchránil svého ducha, v němž bylo ostatně mnoho prvků uměleckých, od pedanterie. Jeho práce byla zasvěcena především *hledání pravdy* — tu ctil a vzýval jako vznesené božstvo, pro něž žádná obět není přílišná. Palackého heslo „padni, komu padni,“ ne bez příčiny často opakoval jako nejvyšší devisu hledání a badání historického a řídil se jím, vzdoruje namnoze názorům, zálibám a předsudkům vládnoucím a podnikaje za své přesvědčení opětovné zápasy polemické. Svě posluchače, jež miloval a od nichž byl milován, vedl vždycky za pravdou, ukazuje jím stále subtilnější prostředky naukového a kritického poznání, jak se pravdy v dějinách a zvláště v podání dobrati. To bylo ctí jeho působení universitního, v němž byl po čtyřicet let přední chloubou našeho vysokého učení pražského; byl to velký, nevyrovnatelný profesor university nejen Karlovy, ale i Husovy, jenž se věrně až do posledního dechu držel odkazu svého předchůdce na stolci rektorském, který zní: „Hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti“.

Prof. Pekař
se svým
synovcem
z Daliměřic

Věděl dobře, že to, co bylo předmětem jeho lásky nadosobní a etické, k čemu se obracela jeho práce doprovázená stále vědomím odpovědnosti, jsou právě *hodnoty, které spojují nás všechny Čechy ve vyšší jednotu a naplňují národ a stát silou pospolitosti*: zůstávají mezi námi a s námi, i když jejich výmluvný hlasatel a věrný strážce od nás odchází. Nedopusťme, aby náš národ svatováclavský opustily, budme na stráži, aby nepřestaly býti vůdčími principy! Zachováti jim věrnost, to znamená nezpronevěřiti se duchovnímu odkazu velkého mistra poznání i lásky, bohatýra ducha, nezpronevěřiti se odkazu Josefa Pekaře. Jistě budeme přicházeti my, kdož jsme mu v životě stáli osobně blízko, pro posilu sem k jeho hrobu, nad nímž již již zapadne deska. Častěji ještě budeme čerpat sílu a energii z jeho děl, jež náleží k nejmohutnějším pomníkům české myšlenky v přítomnosti: čerpána z látky minulostní, půjdou jistě do budoucnosti. Díla zůstávají, tvůrce nás opustil. Než se rozloučíme s tímto posvát-

ným místem v krásném kraji turnovském, musíme zašeptati slova pohnuti, slova vděčnosti, slova lásky: Josefe Pekaři, za všechno díky a navždy s bohem!

DO RODNÉ ZEMĚ

Josef Žák, starosta města Turnova

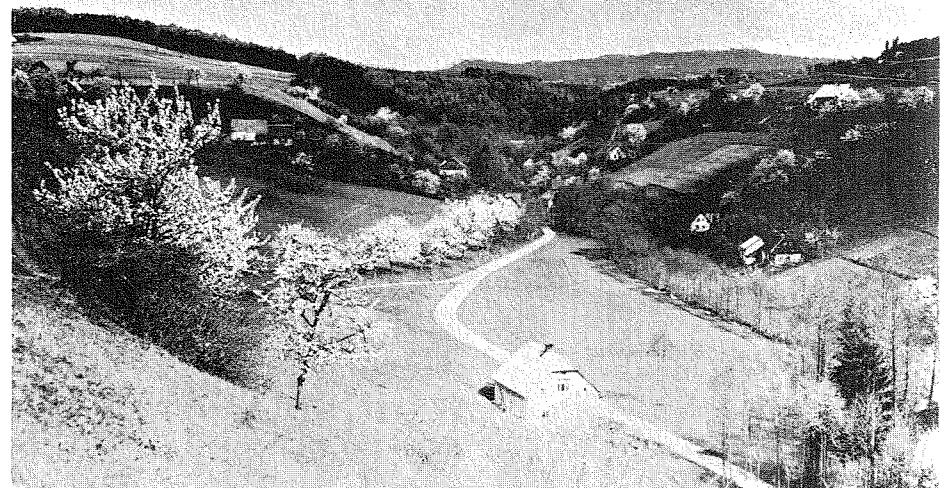
Zůstalo nesplněno přání velikého Zesnulého, aby, až přijde ta jeho poslední cesta z tohoto místa na posvátné pole kostela sv. Jiří v Jenišovicích, bylo to na podzim, kdy Český ráj halí se do podzimních krás, listí barví tu do hněda, tu do zlatova, svadlé tiše a klidně padá k zemi, chystající se k zimnímu spánku a kdy slunce nad pohanským Mužským zahraje jednu nekonečně krásnou hru paprsků a krásné okolí Daliměřic i Turnova, daleko, daleko zazáří přísvitem rudého jeho plápolu. Představoval si vždy tuto svoji cestu tak, aby všem přátelům zblízka i zdáli ještě řekl — „podívejte se — tato краса Českého ráje to byla, která dala mému životu účel, vzpruhu, nadšení, vzbudila ve mně básníka a vědce a byla mně vším, když znaven jsem se vždy k ní vracel, někdy hledati v Turnově odpočinek, někdy hledati občerstvení, ale často také, abych v klidu lesů hruboskalských a valdštýnských v sobě promyslil, protlumočil a našel pravdu, kterou jsem ve své vědě hledal“. Nebylo splněno toto tušené přání. Nad bílým příkrovem zimním vlaje s věže kaple Valdštýnského hradu, jemuž prvnímu platilo vědecké nadšení mladého historika, černý prapor, který celému kraji věští spolu s praporem smutečním s věže zámku Hruborohozeckého, kam rád do knihovny chodíval a odtamtud se tu díval na Turnov, smutnou zprávu, že Dra Pekaře není více. — Nikdy se již nestane, aby za mnou ozvaly se vážné a klidné kročeje vyrovnaného muže, aby zaznělo sotva slyšitelné zavolání „pane starosto“, a abych opět mohl zaslechnouti slova přátelská, nabádající, varující, připomínající a upozorňující. Zmlkla navždy

ústa Pekařova. Klid, věčný klid zdobí vysoké čelo. Ta geniální jeho duše odešla, aby se vrátila do Všemohíra. Splnila svoje poslání. Dala květy nejušlechtlejší. V tolika bytostech rozžehla nadšení! V dobách nejistoty byla to ona, která dodávala sebedůvěry a sebevědomí. Dnes, abychom mluvili s básníkem — cítíme, jak v nový řetěz se zapjala do všech prostorů hvězdných a objala světy. Zašumí staleté lípy Hruborohozecké poslední pozdrav velkému učenci a obdivovateli. Pokorně skláníme se členové městského zastupitelstva turnovského, jehož města jste byl čestným měšťanem, a obecního zastupitelstva daliměřického, jichž jste byl čestným občanem, v hluboké úctě památce Vaší, milovaný pane profesore, a bolest, hluboká bolest jímá dnes naše duše, že odešel jste od nás tak předčasně. Byl jste nám za svého života přítelem a kamarádem, později naším učitelem a budoucím generacím zůstanete prorokem nejčistší idey, idey lásky k vlasti a k pravdě! Nehynoucí zůstanete Vám paměť!

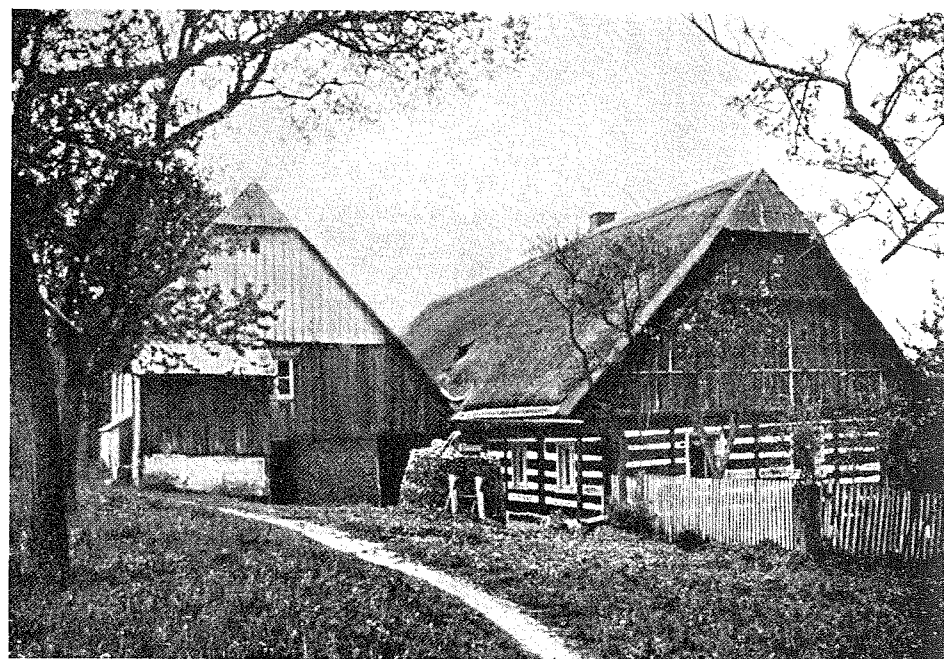
J. Rezler, starosta z Malého Rohozce

Josef Pekař se narodil v Malém Rohozci (12. dubna 1870). I když se s rodiči přestěhoval do Daliměřic, a později z Prahy často rád docházel do Rohozce. Vazovecké údolí, táhnoucí se za jeho rodnou chalupou, bylo profesoru Pekařovi nejmilejším koutkem. Obecní zastupitelstvo si vážilo svého rodáka a zvolilo ho (7. července 1917) čestným občanem.

Pane profesore Josefe Pekaři, loučím se s Vámi; loučím se s Vámi jménem obecního zastupitelstva a všech občanů Vaší rodné obce Malého Rohozce. Všichni želíme Vašeho předčasného odchodu tam, odkud není

*Vazovecké
údolí u Malého
Rohozce*

*Rodná chalupa
Pekařova
v Malém
Rohozci*

návratu. V rodném kraji, který jste tak miloval, budiž
Vám země lehká!

Josef Bělík, starosta z Jenišovic

Když před třemi týdny viděli jsme pana profesora
Dra. Pekaře na tomto místě, jak se dojemně loučí se
svým bratrem, nenadáli jsme se, že v tak krátké době
bude ho následovati, aby navždy odpočinul v rodném
kraji, jež tak vroucně miloval.

Přeji mu jménem zdejší obce klidného odpočinku
— vděčná budiž mu paměť!

POSELSTVÍ DO CIZINY

Prof. Louis Eisenmann

Francouzský projev v československém rozhlasu
27. ledna 1937, o 23. hod.

V Josefu Pekařovi, který právě zemřel ve věku šedesáti sedmi let, ztratilo Československo svého *národního dějepisce*. Byl jím volbou námětů, které zpracovával, duchem, v němž je zpracovával, celým svým duševním směrem, celou svou osobou. Neměl však nic úzce národního a díval se vždy na dějiny své země v rámci všeobecných evropských dějin a pozoroval je vždy v souvislosti s velkými proudy lidského vývoje.

Tento *syn českých sedláků* si uchoval všechny tahy své rasy, ba i mnohé zvláštnosti půdy. Byl vysoké postavy, širokých ramen, souměrně rostlý a statný; jeho mohutná hlava s hustými vlasy a knírem poněkud rozčuchaným připomínala lva ze znaku Čech.

Jako *profesor* mluvil úchvatně, vážně, ale také vášnivě. Jeho posluchači se pamatují, že ho často slyšeli, jak hledí potlačit své pohnutí, ba i vzlykot, který mu mnohdy unikl, když vykládal dějiny dob, kdy jeho národ byl přemožen nebo utlačován. Ovládal mysl svých žáků, získával je přímostí a odvahou, jimiž vyjadřoval své myšlenky, aniž by se staral, zda se líbí nebo nelíbí. Učil čtyřicet let na universitě a měl na dvě nebo tři generace studujících obrovský vliv, pocházející jak z úcty, kterou si vynucovala věda, ze záře, která vycházela z jeho mocné osobnosti, tak z jeho povahy přímé a pevné.

Na cizinu působil zvláště svými knihami, ačkoliv nutno připojiti k jeho působení také výchovu žáků, kteří potom jako diplomaté, politikové, novináři a vědci přispívali k širšímu poznávání své vlasti i za hranicemi.

Pekař, jehož *sloh* byl přímý, zhuštěný, obrazný, bohatý a uchvacující v obrazech, a který měl skvělé dary básníka, rád se pouštěl do *těžkých období* dějin své vlasti, do období diskutovaných a kritických: to byl počátek českého státu, husitské hnutí a velké války, které po něm následovaly, tedy doba, kdy Čechové, malý národ,

odolali pro svobodu svého svědomí náporu celé křesťanské Evropy a přemohli ji; potom třicetiletá válka, kdy porážka na Bílé hoře pohřbila tento národ na dvě až tři století, a konečně doba národních bojů, která dospěla k národnímu vzkříšení v samostatném státě, v Československé republice.

Dvě postavy ovládají celé jeho dílo: *Žižka*, jednoooký hrdina, dovedný a obávaný vůdce svých husitských vojsk, která se sama nazývala božími bojovníky a šla do boje za zpěvu písní nábožných a zároveň válečných, jichž ozvěna sama zahнала na útěk jejich protivníky. Druhá postava je *Valdštejn*, vůdce vojsk, který na ráz zabezpečil vítězství císařovo a hned zase zpečetil jeho porážku tím, že chtěl utvořit království České, jehož by byl sám králem. V těchto dvou epochách, prvně ve třetině patnáctého století, po druhé ve čtvrtině sedmnáctého století, byly Čechy střediskem veškeré evropské politiky, a tak Pekař, napsav jejich dějiny, napsal také podstatnou část celých dějin našeho zemědělu. Náhodou, kterou můžeme považovati za významnou a symbolickou, jsou jeho díla o Žižkovi a Valdštejnovi poslední velké práce, které uveřejnil; druhá, pravda, vyšla ve druhém přepracovaném, doplněném a rozšířeném vydání čtyřicet let po prvním a tak se stala dílem konečným, jehož překlad do němčiny umožnil, že je šířeji přístupno. Avšak již při prvním vydání se ukázala jako dokonalá studie, plná nových myšlenek a výkladů a skutečně jako mistrovské dílo.

Jsa fanatický ve věci pravdy a nemilosrdný ke každému, o němž se domníval, že ji vědomě zrazuje, Pekař přijímal rád a mnohdy se skutečným potěšením *vážnou a upřímnou diskusi* třeba v náhledu naprosto odlišném, ale která se zakládala na promyšlených argumentech. Nic nebylo jeho povaze vzdálenější, než aby se uchýloval

pod záštitu autority a povýšeně jednal se smělcí, kteří by se byli odvážili s ním bojovati. Služby prokazané jeho díly i jejich zásluhy, jeho vážnost velká v cizině, obrovská v jeho vlasti, by mu byly dovolily, aby tak učinil: nikdy neměl takové myšlenky. Byl přímým bojovníkem, miloval boj pro boj, měl jej však rád, protože se vedl jménem pravdy, a jako husité, jichž dějiny napsal, cítil se *bojovníkem božím*.

V jednom z těchto bojů, snad nejostřejším, srazil se několik let před vypuknutím světové války s *Masarykem*. Šlo o filosofii českých dějin, o níž měli náhledy naprosto opačné. Ale bylo-li pojetí protichůdné, společný rys ducha a povahy je sbližoval: cit, vkus, vášeň po mravní nezávislosti, odpor ohýbati se před každou autoritou, jež by neměla na své straně nepřemožitelnou sílu pravdy. V tomto boji se vyslovila věda pro Pekaře, ale život ospravedlnil v praktickém oboru Masaryka, ježto názory, z kterých vycházel, ho vedly k činnosti, jež z něho učinila obnovitele národní samostatnosti, zakladatele Československé republiky. Se vši vznešeností své povahy se Pekař sklonil před soudem fakt a v paměťihodné univerzitní řeči uznal plně, aniž co obětoval ze svého přesvědčení a své důstojnosti, vynikající služby a zásluhy protivníka, kterého kdysi tak ostře potíral. Snad mu bylo snadnější sympatisovati plně s Benešem, který, jsa mladší, nebyl pojat do bojů minulosti a jehož celá kariéra se ztotožňovala se slavným vzkříšením národa.

Vášnivá láska k národu se snášela plně u Pekaře s vůlí býti spravedlivým k účasti, kterou druhý národ ve státě, *Němci*, měli, mají a mohou míti na životě, zdaru, rozmachu, velikosti společné vlasti. Byl neobyčejně vážen německou vědou jako učenec a byl považován německými politiky Československa za ducha nejobsáhlejšího a nejspravedlivějšího, jaký se najde mezi Čechy.

Matka Pekařova

Pekař, který po celý život se dobrovolně a úzkostlivě vzdaloval činné politiky, hrál přece *nepřímou politickou úlohu* jak svými vědeckými pracemi, tak časovými články, uveřejňovanými občas v časopisech nebo novinách. Jejich soubor je cenný pro dějiny Československa v době krise světové války a od obnovení samostatnosti a podává věrný obraz širokosti ducha, liberalismu, vznešenosti srdce a duševní pronikavosti velkého historika, na něhož je celé Československo právem hrdé a jehož smrt oplakává.

Jeho vlast mu vypravila včera a dnes důstojný pohřeb. Celá vláda, sněmovní výbory, nejvyšší zástupci duševního života politického, náboženského a hospodář-

Otec Pekařův

ského byli včera přítomni obřadům, kdy v největší síni university před jeho shromážděnými kolegy a obrovským zástupem se s ním rozloučil její děkan, nejpovolanější z jeho kolegů, a zástupce studentstva a uvedli, jak byl jeho život vyplněn a jak velké je prázdno, které zanechává po sobě. Avšak nejdojemnější poctou je jistě pocta, kterou mu vzdal jeho bývalý protivník, prezident Masaryk. Na kytici, kterou prezident Osvoboditel dal položit na rakev dějepisce národa, stála tato slova, hluboce dojmavá ve své přímé prostotě, která ctí stejně toho, jemuž zní, jako toho, kdo je pronesl: „Profesore Pekaři, vzpomínám často na Vás a naše styky. *Byl jste hodný člověk.*”

*Tuto knížku projevů a proslouvů při pohřbu J. M. profesora
Karlovy university v Praze PhDra Josefa Pekaře, který se
konal z Karlovy university dne 26. ledna 1937 a z rodinného
statku v Daliměřicích na hřbitov v Jenišovicích dne 27. ledna
1937 za redakce doc. Dra. V. Černého vydalo nakladatelství
Novina v Praze*